

کیفیت محصول و کار کیفی از دیدگاه ائمه اطهار و بزرگان

قبل از پرداختن به اصل موضوع که همانا ، بحث در زمینه اهمیت کیفیت محصولات تولید شده از دیدگاه ائمه می باشد بایستی تعریفی دقیق از کیفیت ارائه دهیم .

تعریف کیفیت

قبل از پرداختن به اصل موضوع که همانا ، بحث در زمینه اهمیت کیفیت محصولات تولید شده از دیدگاه ائمه می باشد بایستی تعریفی دقیق از کیفیت ارائه دهیم . در رابطه با کیفیت محصول تعاریف متعدد از سوی افراد مختلف ارائه شده است به طور کلی می توان گفت که کیفیت مجموعه ای از خصوصیات و مشخصات یک کالا یا خدمت است که احتیاجات و رضایت مصرف کننده را تامین می کند.

کیفیت از دیدگاه ائمه و بزرگان دینی

در زمان پیامبر (ص) و ائمه اطهار تولیدات به صورت امروزی از پیچیدگی ابزار تولید برخوردار نبوده فلذا دقت در کار و اخلاق کار افراد می توانست در کیفیت کالای تولید شده تاثیر داشته باشد . لذا در این قست از مقاله به اهمیت کار کیفی از دیدگاه ائمه اطهار که لازمه کیفیت محصولات تولید شده می باشد می پردازیم:

کَلْ یَوْمَ هُوَ فِی شَأْنٍ ... هر روز وی در کاری است . سوره الرحمن / 29

نظام هستی با تمام شگفتیها و پیچیدگیها و گستره اش اسرار و رموز فراوانی را با خود حمل می کند و اما در این میان آنچه از کوچکترین ذرات تا بزرگترین و عظیم ترین کرات را به هم متصل می سازد، و از آنها یک کل منسجم ، فعال، پویا، زنده و زاینده را به وجود می آورد ، «رمز" و رازی است به نام«؛«کار و اندیشه و کار ، همزمان و همزاد با تاریخ وجود انسان است ، به این معنی که انسان از همان ابتدای وجود فکر می کرده و به خود فرو می رفته ، و برای بقای وجود و تداوم حیات خویش «کار و تلاش" می کرده است . به دیگر سخن اینکه ، انسان بوسیله عقل و اندیشه و کار و تلاش نه تنها توانسته است خود را از سستی و خمودی و نابودی رها ساخته ، بلکه سعی نموده است در سایه این دو گوهر ارزشمند «کار و تلاش" مسیر سلامت و سعادت را برای خود هموار نماید . پیشرفت ها و ترقیات شگفت انگیز جوامع بشری حاصل چیزی جز «کار و تلاش" و اندیشه و تلاش" انبای بشر نبوده است. صاحبان اندیشه ، پیامبران الهی و متفکران خیرخواه در طی دهها هزار سال هر کدام با افکار ، عقاید ، شیوه تفکر و اخلاق ، صفات و روحیات ویژه ، سعی در تنویر افکار مردمان عصر و زمان خود داشته و در این مسیر با سخنان کوتاه ، سودمند ، دلنشین و در عین حال ژرف و عمیق و نغز و ظریف دیگران را به سوی «کار و تلاش" و رشد و سازندگی تشویق و ترغیب نموده اند . حقیقتا سخنان بزرگان اندیشه اغلب به لحاظ آرایش لفظ و معنا بهره های فراوان داشته و از زیبایی و جذابیت شگفت انگیزی برخوردار بوده است .

آری ، در طول تاریخ علاوه بر پیامبران و رهبران دینی که همانند طبیبان دوار ، همیشه و در همه جا به فکر هدایت و تشویق انبای بشر به سوی خوبیه و باز داشتن آنها از ارتکاب بدیها ، مردان و زنان خردمند ، متفکر و فیلسوفی بوده اند که با افکار خردمندانه و حکمت آمیز و استدلالهای آرام ، پسندیده و منصفانه خود انبای بشر را به سمت خیر و صلاح و پیشرفت و ترقی و زندگی نیک راهنمایی کنند ، و به عبارت دیگر ، فلاسفه خیرخواه با اندیشه های خود نه تنها به تعبیر و تفسیر جهان ، بلکه به تغییر و بهسازی آن همت گماشته اند . آنان خوشبختی و سعادت را در سایه اندیشه و «کار و تلاش" و کوشش" میسر میدانند و در تبیین موضوع برداشتهای خود را از کار و کوشش در قالب سخنان کوتاه بیان داشته اند . برآستی کلام بزرگان ، کمال و جمال بیشتر و تاثیر و جذبه ای افزونتر دارد و استفاده از آنها در حکم تزئین سخن آدمی است . (جوادی، 1385)

در دین مقدس اسلام به کار تاکید فراوانی شده است ولی در این میان آنچه اهمیت ویژه ای از نظر اسلام دارد انجام دادن کار کیفی می باشد در غیر اینصورت این کار امری مردود و ناپسند شمرده می شود و از آن جمله است سخنان و عبارات زیر :

- امام باقر(ع) مردی را مشاهده کرد که می گفت : خدایا از تو روزی حلال می خواهم . حضرت فرمود: درخواست روزی انبیا نمودی، بگو خدایا : از تو درخواست روزی وسیع و پاک و طیب دارم .

پیامبر فرمود : به دنبال کسب حلال رفتن بر هر زن و مرد واجب است .

پیامبر فرمود : بدنبال کسب روزی حلال رفتن جهاد شمرده می شود .

پیامبر خدا فرمود : خوشا به حال کسی که محل درآمدش پاکیزه باشد .

پیامبر فرمود : عبادت هفت جزء دارد که با فضیلت ترین و ارزشمند ترین جزء آن پی جویی درآمد حلال است .

پیامبر فرمود : عبادت هفتاد جزء دارد که افضل اجزاء آن طلب حلال است .

معصوم فرمود : عبادت دارای ده جزء است که نه جزء آن در طلب حلال است .

خداوند در قرآن کریم می فرماید : پس در آن روز کوچکترین ظلم به کسی نمی شود و جز به آنچه عمل کرده اند جزا داده نمی شود .

خداوند در قرآن کریم می فرماید : پس هر کس آرزومند ملاقات پروردگار باشد پس حتما کار کند کار شایسته ای و هیچ کس را در بندگی با پروردگارش شریک نسازد .

خداوند در قرآن کریم می فرماید: پس هر کس اعمالش نیکو و شایسته باشد و دارای ایمان هم باشد سعی اش ضایع نخواهد شد که ما آن را کاملاً می نویسیم .

امام صادق (ع) می فرماید : امیرمومنان در خانه هیزم کنی و آبیاری و تنظیف می کرد و فاطمه (علیها السلام) آرد و خمیر ساخته و نان می پخت .

امام صادق (ع) فرمود : هر صنعت گری برای کسب و کار خود از سه چیز ناگزیر است : 1- در رشته علمی خود دارای مهارتهای لازم باشد . (طبق استاندارد عمل کند) 2 - با درستکاری و امانت رفتار کند

3- جلب توجه و رضایت مراجعه کنندگان و سفارش دهندگان را مد نظر داشته باشد .(ولایی ، 1378) دقت در این روایت گرانقدر نشان می دهد که امام خود نیز به کیفیت کالای عرضه شده بسیار توجه می نمودند و رضایت مشتری را در نظر می گرفتند .

چنانچه در کتاب نهج الفصاحه و دیگر کتابهای ارزشمند نیز به اهمیت کار و تلاش و کسب روزی حلال اشاره شده است می توان چنین استنباط کرد که کار بر همه مردم چه زن و چه زن واجب است و همه پیامبران و امامان معصوم و حتی زنان و دختران پاکشان نیز هر کدام به انجام کاری مبادرت می کردند.ما در ذیل به تعدادی از این احادیث ارزشمند اشاره می پردازیم.

خداوند دوست دارد که وقتی یکی از شما کاری میکند آن را کامل کند (نهج الفصاحه صفحه 150).

هر کار نیکی صدقه است (همان صفحه 455).

اعتبار کار به سرانجام آن است (همان صفحه 567)

بهترین کارها آن است که دوامش بیشتر باشد (همان صفحه 78).

هرگز کار نیک را به منظور خود نمایی انجام مده ، و نیز به خاطر شرم آن را ترک مکن (تحف العقول، صفحه 57).

ای مردم هر که کم کاری کرد خوار شد (روضه کافی ، جلد 1 ، صفحه 35).

اعتبار و ارزش مومن بستگی به کار او دارد (غرر الحکم صفحه 29).

پاداش و بهای بهشت «؛کار صالح«؛ است (غرر الحکم ، حرف ث)

کار بدون شناخت و تخصصی گمراهی است (همان ، حرف الف)

فربپ و زیان و خسارت (وارد کردن) بر مومن جایز نیست (وسایل شیعہ ج 12 ، صفحه 364). (نقل از جوادی، 1385)**ارزش و اهمیت کار**

یکی از معیارهای مهم برای پیشرفت و سعادت جوامع توجه به شکل، نوع و کیفیت کار و فعالیت است. در برخی از جوامع بین اشکال کار یدی و فکری تمایزاتی وجود داشته است. کارهای یدی و فیزیکی فاقد ارزش بود و معمولاً این فعالیت‌ها و کارها به اقشار پایین جامعه واگذار می‌شد. برای مثال در شهرهای یونان باستان و در اروپای قرون وسطی و در جوامع کاستی چنین چیزی وجود داشته است؛ در حالی که در برخی از جوامع و ادیان الهی و آسمانی عموماً به کار و فعالیت و به ویژه کارهای فیزیکی توجه فراوان می‌شده است. پیامبران الهی خود بر کار و فعالیت تأکید داشته و خود به آن می‌پرداختند.

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله قبل از بعثت گوسفندچرانی می‌کرد و با مال و سرمایه‌ی خدیجه علیهاالسلام تجارت می‌نمود. حضرت موسی علیه‌السلام نیز گوسفند چرانی می‌نمود. حضرت ابراهیم علیه‌السلام به کارهای چوپانی و بتایی اشتغال داشت و حضرت ادريس علیه‌السلام خیاط و حضرت نوح علیه‌السلام نجّار بوده است.

در زمینه‌ی احترام و بزرگداشت کار و تلاش مفید و سودمند حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله صرفاً به تمجید و تعریف نپرداخته است. بلکه دستی را می‌بوسد که از کار ورم کرده و پینه بسته است و می‌فرماید:

این دستی است که خدا و پیامبرش آن را دوست دارند.

حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله باز می‌فرماید:

خداوند بنده‌ی بایمان پیشه‌ور را دوست دارد و هیچ‌یک از شما غذایی گواراتر از دسترنج خود نخورده است.

علاوه بر پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله ائمه‌ی اطهار علیهم‌السلام هر کدام به کار و فعالیت می‌پرداختند. پس از رسول اسلام، امیرالمؤمنین علیه‌السلام از هرکس متواضع‌تر بود. در امور خانه به همسر خویش کمک می‌کرد و شخصاً به کار و تلاش در مزرعه می‌پرداخت.

با کلنگ زمین را می‌کند و آن را شیار و آبیاری می‌کرد و بارهای هسته‌ی خرما را روی شانه می‌گذاشت و به صحرا می‌برد و بر زمین می‌فشاند و اگر یک دانه‌ای از آن بر زمین می‌افتاد، خم می‌شد و آن را بر می‌داشت و می‌فرمود: امروز هسته است و فردا خرما (من لا یحضره الفقیه: 3/ 168، حدیث 3631؛ مستدرک الوسائل: 13/ 54، حدیث 14726-2).

حضرت علی علیه‌السلام در طول عمر خویش علاوه بر رسالت زمامداری و امامت به کارهای زراعت و باغبانی می‌پرداخت و درآمد آن را صرف فقرا و یتیمان و اقشار پایین جامعه می‌نمود. در مورد اهمیت و ارزش کار و تلاش می‌گوید:

کشیدن سنگ‌های گران از قله‌های کوه، نزد من از متد دیگران کشیدن محبوب‌تر است. مردم به من می‌گویند: کار برای تو عیب است و حال آن که عیب آن است که انسان دست سؤال نزد مردم دراز کند (کافی: 5/ 78، حدیث 6؛ تحف العقول: 37).

در اندیشه و مرام امام علی علیه‌السلام کار از تقدّس و احترام خاص برخوردار است؛ به همین رو مقررّ داشت که برتری بعضی از مردم بر برخی دیگر صرفاً بر اساس کار و فعالیت باشد؛ نه حسب و نسب موروثی و امتیازات قبیله‌ای و عشیره‌ای؛ چنان که گفت:

«؛پاداش هرکس در قبال هر کاری است که انجام می‌دهد«؛.

و در این‌باره چنان سخت گرفت که معروف شد، علی یاور هر کسی است که کار می‌کند و دشمن آن کسی است که به گدایی می‌پردازد (بحار الانوار: 53/ 326؛ عدة الداعی: 153). ارزش کار کیفی و تولید از دیدگاه اسلام

”کار“ در حوزه های مختلف مفاهیم متفاوتی دارد. در حوزه اقتصاد نیز برای ”کار“ تعاریف مختلفی ذکر شده است. کار اقتصادی را از منظر دین، می توان چنین تعریف کرد: ”هر گونه فعالیتی که برای تولید کالاو خدمات مورد نیاز یا بالابردن سطح اقتدار جامعه و رفاه عمومی در چارچوب قوانین و ارزشهای دینی انجام می پذیرد“. در فرهنگ قرآن، واژه ای که برای کار اقتصادی استفاده شده، ”استاجر“(قصص/ 26) است. همین گونه است عبارات ”ضرب فی الارض“(مزمّل/ 20)، ”ابتغاء فضل الله“(اسراء/ 12)، ”اعداد قوه“(انفال/ 60) و به طور ضعیف تر واژه ”کَلُوا“(ملک/ 15) به معنای امر به مطلق تصرف. واژه های عمل، فعل، سعی و کسب گرچه به معنای کار و تلاش است، لکن مرادف با فعالیت اقتصادی نیست و مفهوم عامی دارد.

کار و فعالیت تولیدی، عنصر اساسی در کسب درآمد است. قرآن کریم در آیات فراوانی، با یادآوری اینکه خداوند، منابع و امکانات جهان را برای انسان آفرید و آن را رام ایشان ساخته است، با تأکید بر تصرف در عوامل تولید، آدمی را به آباد کردن زمین و برطرف ساختن نیازهای معیشتی خود، تشویق فرموده و به گونه های مختلف، اهمیت آن را نمایان ساخته است.در برخی آیات، هدف از تسخیر آسمان و زمین برای انسان، آفرینش شب و روز، فرستادن باد و باران و به حرکت درآوردن کشتیها در دریا، جستجوی روزی و طلب از فضل خداوند دانسته شده است.این آیات آدمی را به کسب روزی با فعالیتهای تولیدی، تشویق می کند؛ از جمله: ”و جعلنا اللیل والنهار آیتین فمحونا آیه اللیل و جعلنا آیه النهار مبصره لتبتغوا فضلا من ربکم“(اسراء/ 12). مصداق بارز ”ابتغاء فضل“ در این آیات، به قرینه صدر، ذیل و سیاق آن، همان فعالیتهای تولیدی است. از سوی دیگر، تصرف انسان در آسمان و زمین، و بهره مندی از نعمتهای آن، بدون تولید ابزارهای لازم شذنی نیست، از این رو تشویق به تولید، ترغیب به فراهم سازی زمینه و ابزار تولید نیز خواهد بود. مطابق آیه ”هو انشاکم من الارض و استعمرکم فیها“(هود/ 61)، آباد ساختن زمین خواسته الهی است که بر دوش انسان نهاده شده است. ”اعمار و استعمار زمین“ در لغت به معنای واگذاری آن، برای عمران و آبادی است. بنابراین، زمین به صورت آباد و با نعمتهای آماده برای انسان آفریده نشده است، بلکه این انسان است که باید با کار و تلاش و بهره گیری از امکانات تولید، زمین را آباد نمایدو نیازمندیهایش را برطرف سازد. آیاتی نیز که به فراهم سازی زمینه های تولید اشاره دارد، به دلالت التزامی، مطلوبیت کار و تولید و ترغیب به آن را بازگو می نماید؛ از جمله: ”و لقد مکناکم فی الارض و جعلنا لکم فیها معایش قلیلا ما تشکرون“(اعراف/ 10). واژه تمکین در این آیه به معنای در اختیار گذاردن ابزار و وسایل کار و توانایی دادن است. ”معایش“ نیز جمع ”معیشت“ به معنی وسایل و نیازمندیهای زندگی است. بنابراین خداوندعوامل تولید را در اختیار بشر نهاده و به او قدرت تصرف در آن را ارزانی داشته است تا به تولید و تأمین خواسته هایش همت گمارد.

در روایات نیز، به صراحت جایگاه معنوی و والای کار و فعالیتهای تولیدی، مورد اشاره قرار گرفته است. این روایات را می توان به دو دسته تقسیم نمود:

دسته نخست، روایاتی که به طور مستقیم به تشویق تولید، بویژه تولید کالاهای اساسی همچون محصولات کشاورزی پرداخته و با بیان پادشاهی زیاد، به آن رنگ عبادی زده است. برای نمونه پیامبر

اسلام (ص) مي فرمايد: "هر مسلماني كه درختي بنشانند يا زراعتي كشت نمايد و انساني يا پرنده اي يا چهارپايي از آن استفاده كند، برايش صدقه (پاداش) دارد".

دسته دوم، مجموعه احاديثي است كه بر كار به عنوان عامل كسب روزي حلال و بي نيازي از ديگران تاكيد دارد. پيامبر اكرم (ص) مي فرمايد: "هر كه از دسترنج حلال خويش بخورد، درهاي بهشت برايش گشوده شود تا از هر يك كه مي خواهد درآيد". در برخي روايات نيز، انجام كار اقتصادي، در ردیف عبادت و جهاد در راه خدا دانسته شده است. از رسول خدا (ص) روايت شده: "عبادت هفتاد جزء دارد و برترين آن، طلب حلال است". امام كاظم (ع) نيز مي فرمايد: "آنكه در پي كسب روزي حلال براي تامين معاش خود و خانواده برآيد، مانند مجاهد در راه خداست". امام صادق (ع) از ياران خود درباره وضعيت معيشتي فردي سوال نمود. گفتند: به عبادت مي پردازد و معاش او را برادرش تامين مي كند. حضرت فرمود: "به خدا سوگند، آنكه معاش او را تامين مي كند از او عابدتر است". در مكتب اسلام، بيكاري اختياري و دست نياز به سوي ديگران دراز كردن، امري ناپسند شمرده شده است. به همان ميزان كه دين به مومن داراي شغل حلال احترام مي گذارد، از فرد بيكار ابراز انزجار مي كند. امام صادق (ع) مي فرمايد: "خداوند متعال زياد خوابيدن و بيكاري را دشمن مي دارد. سستي و كاهلي دشمن كار و تلاش است. ائمه معصومين (ع) از دعا جهت طلب روزي براي فردي كه به خاطر سستي و تبليي كار نمي كرد، خودداري مي كردند و مي فرمودند: "دعاي چنين كسي مستجاب نمي شود". علاوه بر اين، امام صادق (ع) رفت و از حضرت درخواست دعا كرد تا خداوند رزق او را بدون زحمت عطا كند. حضرت فرمود: "براي تو دعا نمي كنم، همان گونه كه خداوند دستور داده (با كار و تلاش) طلب روزي كن". در روايت ديگري آمده: وقتي به امام صادق (ع) گفتند: عمر بن مسلم تجارت را رها کرده و مشغول دعا و عبادت است، فرمود: "واي بر او، آيا نمي داند دعاي كسي كه طلب روزي را ترك كند، مستجاب نمي شود. گروهی از ياران رسول خدا وقتي آيه "و من يتق الله يجعل له مخرجا و يرزقه من حيث لا يحتسب" (طلاق/3) نازل شد، در خانه ها ماندند و به عبادت پرداختند و گفتند روزي ما تامين شده است. وقتي ماجرا براي پيامبر نقل شد، فرمودند: هر كس چنين كند، دعاي او مستجاب نمي شود. بر شما باد طلب روزي و كوشش در كسب آن".

كار از ديدگاه بزرگان

در مجلهٔ 171#&؛بهداشت رواني»؛ پاستور دانشمند معروف گفته است:

بهداشت رواني انسان در لابراتوار و كتابخانه است. مقصودش اين است كه بهداشت رواني انسان به كار بستگي دارد و انسان بيكار، خود به خود بيمار مي شود. در همان مجله از ولتر نقل شده:

هر وقت احساس مي كنم كه درد و رنج بيماري مي خواهد مرا از پاي درآورد، به كار پناه مي برم. كار بهترين درمان دردهاي دروني من است.

در همان كتاب اخلاق از ساموئل اسمايلز نوشته شده :بعد از ديانت ، مدرسه‌اي براي تربيت انسان بهتر از مدرسهٔ كار ساخته نشده است.

و از بنيامين فرانكلين نقل کرده كه: عروس زندگي 171#&؛كار»؛ نام دارد. اگر شما بخواهيد داماد اين عروس بشويد (يعني شوهر اين عروس بشويد) فرزند شما 171#&؛سعادت»؛ نام خواهد داشت.

پاسكال گفته است: مصدر كلية مفاسد فكري و اخلاقي ، بيكاري است. هر كشوري كه بخواهد اين عيب بزرگ اجتماعي را رفع كند، بايد مردم را به كار وادارد تا آن آرامش عميق روحي كه عدهٔ معدودي از آن آگاهند در عرصهٔ وجود افراد برقرار شود.

و سقراط گفته است: كار، سرمايهٔ سعادت و نيكبختي است (استاد مطهری، 1367) .

گردآورنده:

ميكايل اسكندري

معاون فرهنگي آموزشي و پژوهشي اداره كل تبليغات اسلامي آذربايجانشرقي